

Λογοκλοπή στις Πανελλήνιες εξετάσεις;

Γράφει ο Νίκος Σαραντάκος.
(Αναδημοσίευση).

Παρόλο που έχει περάσει η εποχή που τα παιδιά μου έδιναν πανελλήνιες εξετάσεις (η εποχή που έδινα εγώ χάνεται στην αχλύ της προϊστορίας) το ενδιαφέρον μου γι' αυτόν τον θεσμό έχει εύλογα ατονήσει, αλλά δεν έχει χαθεί εντελώς -ας πούμε ότι τώρα είμαι απλός παρατηρητής, από τις κερκίδες.

Προχτές ξεκίνησαν οι φετινές εξετάσεις, πιο αργά από άλλες χρονιές εξαιτίας της πανδημίας. Και με το καλημέρα, στο μάθημα της Γλώσσας για τους υποψηφίους που έδιναν «με το παλαιό σύστημα», δόθηκε στους υποψηφίους ένα κείμενο που παρουσιάζει ποικίλα προβλήματα, που θα τα εξετάσουμε στο σημερινό μας άρθρο.

Το θέμα [μπορείτε να το δείτε εδώ](#), όπως δόθηκε στους υποψηφίους. Όπως δηλώνεται, πρόκειται για διασκευή ενός άρθρου του συγγραφέα **Αλέξη Σταμάτη**, που δημοσιεύτηκε αρχικά [στο Βήμα στις 9.2.2020](#), με τίτλο «Ανάγνωση: η προσωπική τέχνη». Φυσικά, το κείμενο που δόθηκε στους υποψηφίους έχει συντομευτεί -ίσως να έχουν γίνει και κάποιες μικροαλλαγές.

Καλό θέμα, θα πείτε. Βιβλίο, ανάγνωση, δίνει καλή βάση για συζήτηση και προβληματισμό. Πράγματι. Ωστόσο, το συγκεκριμένο κείμενο έχει κάποιες αδυναμίες που ήρθαν στο φως σταδιακά.

Όλα ξεκίνησαν όταν φίλος του ιστολογίου, μάχιμος εκπαιδευτικός της δευτεροβάθμιας, με ρώτησε: Τι θα καταλάβαινες αν διάβαζες «κινητός τύπος»;

Τίποτα, του λέω, αλλά δώσε μου ολόκληρη τη φράση.

Και μου δίνει την εξής φράση, που είναι παρμένη από το κείμενο του κ. Σταμάτη: Αλλά μέχρι τον 17ο αιώνα, η κοινωνία της ανάγνωσης στην Ευρώπη είχε αλλάξει δραστικά. Οι τεχνολογίες κειμένου, όπως ο **κινητός τύπος**, και η άνοδος της λαϊκής γραφής βοήθησαν στην προώθηση της πρακτικής που αγαπάμε σήμερα: διαβάζουμε λέξεις, χωρίς να τις εκφέρουμε φωναχτά...

Τι είναι ο κινητός τύπος; Στα ελληνικά τέτοιος όρος **δεν** υπάρχει. Οπότε γράφω στο Φέισμπουκ για το «μαργαριτάρι του κειμένου» τα εξής: Τι είναι ο «κινητός τύπος», τον οποίο κλήθηκαν να κατανοήσουν οι υποψήφιοι; Είναι κατά λέξη μετάφραση από το *movable type*, που όμως εδώ δεν θα πεί «τύπος» αλλά «κινητά τυπογραφικά στοιχεία»! Εννοείται η επινόηση της τυπογρα-φίας!!

Δεν ξέρω αν ο κ. Σταμάτης έτσι το λέει ή αν ξεσήκωσε την παράγραφο από κάποιο αγγλικό κείμενο κακομεταφρασμένο, πάντως κατά τη γνώμη μου πρόκειται για λάθος.

Είναι αδύνατο ο υποψήφιος να καταλάβει αμέσως τι εννοεί αυτός ο ανύπαρκτος πρακτικά όρος, και όσοι ευσυνείδητοι θα το προσπάθησαν θα έχασαν άδικα χρόνο. ...

Οι θεματοθέτες, εφόσον διασκευάζουν το κείμενο, θα μπορούσαν -και θα έπρεπε!- να αντικαταστήσουν το αδόκιμο «κινητός τύπος» με το απλό και κατανοητό «τυπογραφία». Αλλά φοβάμαι πως ούτε θα το πρόσεξαν!

Και πράγματι, φίλοι εκπαιδευτικοί μού είπαν ότι πολλά παιδιά είχαν πρόβλημα με τον όρο, ενώ άλλοι σκέφτηκαν τις εφαρμογές κειμένου σε κινητές συσκευές.

(Αν απορείτε για τον όρο «άνοδος της λαϊκής γραφής» που ακολουθεί τον «κινητό τύπο», περιμένετε λίγο).

Όμως, από τη συζήτηση βγήκε λαβράκι, λαβράκι μεγάλο και μαύρο με νύχια γαμψά. Θέλω να πω, η χρήση του άστοχου όρου «κινητός τύπος»,

παρόλο που από μόνη της αποτελεί σοβαρό θέμα σε ένα κείμενο που δίνεται σε εξετάσεις, αφού εμποδίζει την κατανόηση, δεν ήταν παρά η κορφή του παγόβουνου.

Όπως επισήμανε στη συζήτηση ο φίλος Γιάννης Καρκανεβάτος, το επίμαχο απόσπασμα από το κείμενο του κ. Σταμάτη είναι σχεδόν ολόιδιο με ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε το 2017 στα αγγλικά!

Μπορεί να υπάρχουν πολλές εξηγήσεις για την ενοχλητική αυτή ομοιότητα, αλλά μια πιθανή εξήγηση είναι ότι ο κ. Σταμάτης πήρε τις δυο παραγράφους από το αγγλικό άρθρο και ξέχασε να αναφέρει τις πηγές του ή θεώρησε ότι δεν χρειάζεται αφού γράφει σε εφημερίδα και δεν κάνει διδακτορική διατριβή.

<p>Κείμενο Σταμάτη (Βήμα 2020)</p>	<p>Άρθρο της κ. Thu-Huong Ha (2017, qz.com)</p>
<p>Κι όμως, οι περισσότεροι άνθρωποι σήμερα αντιμετωπίζουν το διάβασμα ως το χόμπι ενός εσωστρεφούς χαρακτήρα. Μια σιωπηλή δραστηριότητα για ένα πρόσωπο που αρέσκεται στην ησυχία, αφαιρουμένων των φωνών με τις οποίες γεμίζει το κεφάλι του και οι οποίες προέρχονται από το κείμενο που αναγιγνώσκει. Αλλά στα 5.000 περίπου χρόνια που οι άνθρωποι γράφουν και διαβάζουν, όπως το αντιλαμβανόμαστε, η κοινωνική ατομική αυτή δραστηριότητα – ένας άνθρωπος με ένα βιβλίο – είναι μια σχετικά νέα μορφή διάθεσης ελεύθερου χρόνου.</p>	<p>People think of reading as the introvert’s hobby: A quiet activity for a person who likes quiet, save for the voices in their head. But in the 5,000 or so years humans have been writing, reading as we conceive it, an asocial solo activity with a book, is a relatively new form of leisure.</p>
<p>Για αιώνες, οι Ευρωπαίοι που μπορούσαν να διαβάσουν, το έκαναν δυνατά. Οι αρχαίοι</p>	<p>For centuries, Europeans who could read</p>

Ελληνες διάβαζαν τα κείμενά τους φωναχτά. Το ίδιο συνέβαινε και με τους μοναχούς της σκοτεινής εποχής της Ευρώπης. Αλλά μέχρι τον 17ο αιώνα, η κοινωνία της ανάγνωσης στην Ευρώπη είχε αλλάξει δραστικά. Οι τεχνολογίες κειμένου, όπως ο κινητός τύπος, και η άνοδος της λαϊκής γραφής βοήθησαν στην προώθηση της πρακτικής που αγαπάμε σήμερα: διαβάζουμε λέξεις, χωρίς να τις εκφέρουμε φωναχτά, επιτρέποντας σε αυτές να ικοδομήσουν σιωπηλά έναν διαφορετικό κόσμο στον νου μας

did so aloud. The ancient Greeks read their texts aloud. So did the monks of Europe's dark ages. But by the 17th century, reading society in Europe had changed drastically. Text technologies, like moveable type, and the rise of vernacular writing helped usher in the practice we cherish today: taking in words without saying them aloud, letting them build a world in our heads.

Πρόκειται για πιστή (αν και όχι καλή) μετάφραση του αγγλικού κειμένου, με τη διαφορά ότι ο κ. Σταμάτης προσθέτει εδώ κι εκεί μερικές λέξεις ή μια φράση (τα έχω βάλει με πλάγια) που μάλλον δεν προσθέτουν κάτι στο κείμενο και μάλλον παραγεμίσματα θα τα χαρακτήριζα.

Αλλά δεν τελειώσαμε.

Καθώς το άρθρο του κ. Σταμάτη μπήκε κάτω από τον προβολέα, εντοπίστηκαν και άλλες, χμ, επιρροές του (το λέω ευγενικά)

Μια εκλεκτή και ισχυρομνήμων φίλη, η Ελένη Πιτέλου, επισήμανε ότι η παράγραφός του κ. Σταμάτη:

«Οι καλύτερες στιγμές στην ανάγνωση είναι όταν συναντάμε κάτι – μια σκέψη, ένα συναίσθημα, έναν τρόπο να κοιτάζουμε τα πράγματα – που σκεφτήκαμε πως είναι γραμμένο ειδικά για μας. Όταν το βρούμε, συνειδητοποιούμε πως έχει καταγραφεί από κάποιον άλλον, από ένα πρόσωπο που δεν γνωρίσαμε ποτέ, ένα πρόσωπο που μπορεί να μην υπάρχει πια. Είναι σαν να έχει έρθει ένα χέρι και να έχει πάρει το δικό μας.»

Φαίνεται διά γυμνού οφθαλμού να είναι μεταφρασμένη από την:

«The best moments in reading are when you come across something – a thought, a feeling, a way of looking at things – which you had thought special and particular to you. Now here it is, set down by someone else, a person you have never met, someone even who is long dead. And it is as if a hand has come out and taken yours.», του Alan Bennett, από το βιβλίο *The History Boys*.

Ούτε τώρα τελειώσαμε.

Η ίδια φίλη βρήκε ότι η παράγραφος:

«Ειδικά σε χώρες όπως η Ελλάδα εκείνο που γινόμαστε εξαρτάται από το τι διαβάσαμε, όταν οι δάσκαλοι τέλειωσαν με μας»

του κ. Σταμάτη μοιάζει παρμένη, με την προσθήκη της Ελλάδας, από το:

What we become depends on what we read after all of the professors have finished with us....» [A Speech Epilogue] Thomas Carlyle

Σχολίασα ειρωνικά ότι, όπως έλεγε κι ο Σεφέρης «Είναι παιδιά πολλών ανθρώπων τα λόγια μας» -αλλά μάλλον δεν το εννοούσε έτσι!

Επομένως, ικανό τμήμα του άρθρου του κ. Σταμάτη είναι δανεισμένο αυτολεξεί ή σχεδόν από διάφορα κείμενα ξένων συγγραφέων -ένα συμπίλημα θα έλεγε κανείς απο απόψεις άλλων. Αυτό το δάνειο, εφόσον δεν αναφέρονται πηγές, λέγεται λογοκλοπή. Ακούγεται βαρύ, αλλά έτσι είναι, όσο κι αν άλλες απαιτήσεις έχουμε από ένα άρθρο εφημερίδας και άλλες από μια διδακτορική διατριβή.

Δεν είναι η πρώτη φορά που ο κ. Σταμάτης εμπλέκεται σε παρόμοιες υποθέσεις. Όπως θυμίζει [σε άρθρο του ο Ηλίας Μαγκλίνης](#), τα όρια ανάμεσα στα «δάνεια» και στην «αντιγραφή» είναι συχνά πολύ ρευστά. Αυτό κατέδειξε το 2008 και η συζήτηση που άνοιξε ο συγγραφέας και κριτικός Κώστας Κατσουλάρης γύρω από το μυθιστόρημα «Βίλλα Κομπρέ» του Αλέξη Σταμάτη, στο οποίο ο τελευταίος προέβη, κατά τον Κ. Κατσουλάρη, σε ορισμένα σημεία σε «κανονικό copy-paste» από το μυθιστόρημα «Ελίζαμπεθ Κοστέλο» του Νοτιοφρικανού νομπελίστα συγγραφέα Τζον Κουτσί (ο Κ. Κατσουλάρης παρέθεσε παραδείγματα και από τα δύο βιβλία στο περιοδικό «Διαβάζω»). Ο Αλ. Σταμάτης υπεραμύνθηκε των επιλογών του μιλώντας για «διακειμενικές αναφορές» και «δημιουργική συνομιλία» με τον Κουτσί, αλλά και με τον Κόνραντ, τον Σαίξπηρ ή με την κινηματογραφική ταινία «Αποκάλυψη τώρα» του Φράνσις Φορντ Κόπολα.

Αλλά στην περίπτωση του άρθρου στο Βήμα, που δεν είναι μυθοπλασία, δεν υπάρχει περιθώριο για «διακειμενικές αναφορές» -πρόκειται για πιστή παράθεση αποσπασμάτων άλλων συγγραφέων.

Σχολιάζοντας την αποκάλυψη, πολλοί σχολιαστές μίλησαν για κλοπιράιτ, άλλοι υποστήριξαν ότι σε ένα τέτοιο κείμενο θα έπρεπε να γίνουν δεκτά τα σκονάκια, ενώ κάποιος είπε ότι το όλο θέμα μπορεί να αποδειχτεί εξόχως διδακτικό τελικά.

Κι έτσι, η μεγάλη τιμή για τον συγγραφέα Αλέξη Σταμάτη, να επιλεγεί ένα κείμενό του για τις Πανελλήνιες, μετατράπηκε σε μεγάλη ντροπή. Πολλοί επιχειρήσαν να γράψουν στη σελίδα του στο Φέισμπουκ, ζητώντας τη γνώμη του για τις καταγγελίες περί λογοκλοπής, αλλά τα σχόλιά τους σβήστηκαν ενώ λίγο αργότερα απενεργοποιήθηκε η δυνατότητα σχολιασμού από μη φίλους.

Και βέβαια, ο δανεισμός ήρθε στο φως επειδή μας χτύπησε στο μάτι η αδέξια απόδοση του όρου «κινητός τύπος». Οπότε, όπως σχολίασα χαριτολογώντας, «αν είναι να δανειστείτε υλικό από ξένο άρθρο, τουλάχιστο να το μεταφράσετε σωστά, διότι τότε υπάρχει μικρότερη πιθανότητα να οσμιστούν οι άλλοι ότι πρόκειται για μετάφραση»

Και έτσι περνάμε στο **δεύτερο σκέλος** του ζητήματος, στο οποίο υπάρχει σαφής ευθύνη της Επιτροπής των θεματοθετών.

Διότι βέβαια, κανείς δεν πρόκειται να ζητήσει ευθύνες από την Επιτροπή επειδή το άρθρο που διάλεξαν αποδείχτηκε προϊόν λογοκλοπής. Άρθρο δημοσιευμένο σε μεγάλη εφημερίδα ήταν, με θέμα πρόσφορο, κανείς δεν μπορεί να τους ψέξει γι' αυτό.

Ωστόσο, σε ό,τι αφορά τις εξετάσεις, το πρόβλημα δεν είναι ότι το άρθρο του κ. Σταμάτη περιείχε μεταφρασμένα αποσπάσματα άλλων συγγραφέων - αυτό είναι ηθικό πρόβλημα για τον συγγραφέα. Σε ό,τι αφορά τις εξετάσεις, το πρόβλημα είναι ότι τα αποσπάσματα αυτά ήταν κακομεταφρασμένα, σε σημείο που να δυσκολεύεται η κατανόηση και να μπαίνουν αχρείαστα εμπόδια στους υποψηφίους σε μια τόσο καθοριστική στιγμή.

Ανέφερα πιο πριν τον «κινητό τύπο», αλλά ας ξαναδούμε την πρόταση: Οι τεχνολογίες κειμένου, όπως ο κινητός τύπος, και η άνοδος της λαϊκής γραφής βοήθησαν στην προώθηση...

Τι είναι όμως «η άνοδος της λαϊκής γραφής»; Ότι έμαθε να γράφει ο λαός; Ότι εμφανίστηκε λογοτεχνία με λαϊκά θέματα, μήπως; Όχι. Αν δούμε

το... πρωτότυπο, βλέπουμε ότι έχει the rise of vernacular writing. Vernacular θα πει δημώδης, αλλά ο όρος vernacular writing, στα συμφραζόμενα της Ευρώπης του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης εννοεί ένα πράγμα και μόνο, τα κείμενα που γράφονταν στις νεότερες γλώσσες, ιταλικά ας πούμε ή γαλλικά, και όχι στα λατινικά. Vernacular writing είναι, ας πούμε, ο Δάντης. Δεν ξέρω πώς πρέπει να αποδοθεί καλύτερα στα ελληνικά, δέχομαι προτάσεις, πάντως «η άνοδος της λαϊκής γραφής» δεν σημαίνει τίποτα.

Επίσης, αν προσέξετε τον πίνακα όπου αντιπαραβάλλω τα δυο κείμενα πιο πάνω, θα δείτε ότι τη φράση an asocial solo activity ο κ. Σταμάτης την αποδίδει «μια κοινωνική ατομική δραστηριότητα» -αλλά βέβαια το asocial είναι το αντίθετο του «κοινωνική»!

Όλα τούτα σημαίνουν ότι το ελληνικό κείμενο σε πολλά σημεία δεν βγαζει νόημα, ότι χρησιμοποιεί αδόκιμους ή ανύπαρκτους όρους, και επομένως είναι κείμενο ακατάλληλο να δοθεί ως ύλη σε εξετάσεις, έστω κι αν το θέ-μα του είναι ελκυστικό. Οι θεματοθέτες το διάβασαν άραγε το κείμενο; Δεν εννοώ μια απλή πρόχειρη ανάγνωση, όπως στην εφημερίδα. Το διάβασαν σχολαστικά; Το έβαλαν στη βάση; Ήρθαν στη θέση του υποψηφίου;

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά αναγκαστικά είναι αρνητική. Διότι αν είχαν διαβάσει σχολαστικά το κείμενο θα σκόνταφταν πάνω στο ακατανόητο «ο κινητός τύπος, η άνοδος της λαϊκής γραφής...». Αν είχαν έρθει στη θέση του υποψηφίου, θα καταλάβαιναν ότι έπρεπε να απορρίψουν το κείμενο του κ. Σταμάτη και θα διάλεγαν κάποιο άλλο -δόξα τω Θεώ, καλά φιλιαναγνωστικά άρθρα από συγγραφείς υπάρχουν πολλά. Το ελάχιστο, θα αντικαθιστούσαν το ακατανόητο «κινητός τύπος» με το σωστό, έστω και απλουστευτικό, «εμφάνιση της τυπογραφίας».

Επειδή η Επιτροπή των εξετάσεων παρέλειψε να ελέγξει σχολαστικά το κείμενο, με αποτέλεσμα να της ξεφύγουν τα ψεγάδια που το καθιστούν ακατάλληλο για εξετάσεις, κρίνεται ότι απέτυχε στο έργο της όσον αφορά αυτό το μάθημα, και έχει σαφώς ευθύνη.

Όχι για τη λογοκλοπή. Την ευθύνη γι' αυτό το σκέλος την έχει εξ ολοκλήρου ο κ. Σταμάτης.

Πηγή : <https://www.antibaro.gr/article/>